

Selján Péter¹

Líbia, 2021: elhúzódó polgárháború és fokozódó külső beavatkozás²

Az úgynevezett arab tavasz első évében, 2011 őszén nyugati katonai intervenció vezetett a Líbiát 42 éven keresztül a kezében tartó Muammár Kaddáfi bukásához, a külső beavatkozás után viszont elmaradt a szükséges stabilizáció az országban. Líbia végül káoszba süllyedt, miközben egyre több külső szereplő kapcsolódott be a konfliktusba. Erős központi kormányzat hiányában a különböző fegyveres csoportok és milíciák külső támogatása jelentős elmozdulásokat eredményezett a helyi erőviszonyokban. Mindez nagymértékben hátráltatja a békefolyamatot és a stabilizációt, amelynek elmaradása a térség mellett Európa biztonságára is fenyegetést jelent.

Kulcsszavak: Líbia, polgárháború, külső intervenció, hatalmi egyensúly, békefolyamat

Libya, 2021: Protracted Civil War with Increasing External Involvement

In the fall of 2011, the first year of the so-called Arab Spring, Western military intervention led to the fall of Muammar al-Gaddafi, who had held Libya in his hands for 42 years. But after the foreign intervention, the necessary stabilization did not take place. Libya eventually sank into chaos as more and more outside actors became involved in the conflict. However, in the absence of a strong central government, the external support for various armed groups and militias has resulted in significant shifts in the local balance of power. Foreign interference remains a major obstacle to the peace process and stabilization, the failure of which poses a threat not only to the region but also to Europe's security.

Keywords: Libya, civil war, foreign intervention, balance of power, peace process

Bevezetés

A II. világháborút követően 1951-ben kikiáltott független Líbiai Egyesült Királyság ekkor még nem vált egységes, stabil központi intézményrendszerrel rendelkező országgá, így I. Idrisz király hatalma idején is meghatározóak maradtak a régi törzsi és regionális struktúrák, illetve a különböző fegyveres csoportok és milíciák. Az 1959-ben felfedezett olajtartalékok kiaknázása révén az ország hiába tett szert komoly bevételekre és indult el a gazdagodás útján, a király kezében és környezetében koncentrálódó vagyonosodási folyamat az évek során komoly elégedetlenséget szült és végül a Kaddáfi által szervezett, 1969-es puccshoz vezetett. Kaddáfi 1977-re egy szocialista állammá transzformálta az országot, amelynek

¹ Selján Péter a Budapesti Corvinus Egyetem doktorjelöltje, okleveles biztonság- és védelempolitikai szakértő. E-mail: peter@seljan.hu

² Jelen publikáció az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-4-I kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

összesen 42 évig volt a vezetője. 2011-ben azonban az arab tavasz folyamán – többek között – a féktelen korrupció és a munkanélküliség miatti elégedetlenség tömegtüntetésekhez vezetett, majd a robbanásszerűen kialakult válság hetek alatt polgárháborúvá eszkalálódott, s végül egy az Arab Liga támogatását is élvező nyugati katonai intervenciót eredményezett. A külső katonai beavatkozás következményeként Kaddáfít a felkelők még októberben elfogták és megölték. 2014-ig hivatalosan az úgynevezett Általános Nemzeti Kongresszus (*General National Congress* – GNC) igyekezett gyakorolni a központi hatalmat, az ország azonban 2014-re gyakorlatilag a korábbi történelmi régióknak megfelelő részekre szakadt (nyugaton Tripolitánia, keleten Kirenaika és délen Fezzán területére). Az eleinte 2011-ben „forradalomként lezajlott”, majd 2014-ben belső polgárháborúként ismét kiújult fegyveres konfliktus végül számos külső állami szereplő beavatkozásával napjainkra nemzetközivé szélesedett, tovább mélyítve az ország válságát és megosztottságát.

Miközben Líbia egyre inkább destabilizálódott, egyre több nemzetközi szereplő igyekezett befolyást gyakorolni a líbiai konfliktus menetének alakulására, ami a szembenálló felek közötti mediátori szerepen túlterjeszkedve immár katonai támogatás biztosításában is megnyilvánult. Bár valamennyi külső szereplő hivatalosan azt hangoztatja, hogy a 2015 decemberében megkötött Líbiai Politikai Megállapodást (*Libyan Political Agreement* – LPA) és az annak értelmében létrehozott Nemzeti Egyetértés Kormányát (*Government of National Accord* – GNA) támogatja, valójában elsősorban inkább saját érdekeit igyekszik képviselni és érvényesíteni a konfliktus alakításában, amellyel viszont veszélyezteti a politikai rendezési folyamat sikerességét. Miközben a Trump-kormányzat az Iszlám Állam elleni harcra korlátozta líbiai szerepvállalását, és azon túl nem alakított ki világos stratégiát, más nemzetközi aktorok jelentős szerepet vállaltak a konfliktusban, és döntő befolyásra tettek szert a politikai és a katonai kapcsolatok alakításában. Oroszország, Egyiptom és az Egyesült Arab Emírségek a támogatásukkal jelentős mértékben hozzájárultak az ország keleti felét ellenőrzése alatt tartó Haftar tábornok pozícióinak megerősítéséhez. A közvetlen szomszédként közös határszakasszal rendelkező Egyiptom – saját narrációja szerint – így el tudja kerülni, hogy iszlamisták vegyék kezükbe az irányítást Líbiában, de ez közös érdeke az Emírségeknek is. Oroszország pedig kapott az alkalmon, hogy ismét betölthessen egy, az Egyesült Államok által üresen hagyott „nagyhatalmi széket” a tárgyalóasztalnál. Mindeközben a nagyhatalmak számára felértékelődött Haftar tábornok szerepe, aki külső támogatás révén a saját oldalára billentette a hatalmi egyensúlyt, miközben a migrációs fenyegetésre fókuszáló Európai Unió mozgásteret jelentősen beszűkült.³

A külső szereplők beavatkozása Líbia politikai és területi megosztottsága miatt azonban igen kockázatosnak tekinthető, mivel erős központi kormányzat hiányában a különböző fegyveres csoportok és milíciák támogatása jelentős elmozdulásokat okoz a helyi erőviszonyokban, amelyek viszont további konfliktusokhoz és új törésvonalakhoz vezethetnek. Mindez azonban csak hátráltatja a békefolyamatot és a stabilizációt, amelynek elmara-dása az egész régió és Európa biztonságára is fenyegetést jelent. Ezért a líbiai konfliktus

³ Canan Atılgan – Veronika Ertl – Simon Engelkes: *Failing State: Libya as a Supraregional Security Threat*. [online], 2017. 01. 01. 74–76. Forrás: jstor.org [2020. 12. 25.]

megoldását csak egy valamennyi szereplő közreműködésével és hozzájárulásával végrehajtott politikai folyamat jelentheti, amely életképes egyensúlyt alakít ki a felek között.⁴

Jelen tanulmányunkban összegezzük a líbiai konfliktus elmúlt tíz évének történetét – elsősorban nemzetközi nézőpontból –, kezdve a 2011. márciusi külső katonai beavatkozástól, Kaddáfi bukásán és a kezdeti stabilizációs kísérletek kudarcán keresztül az ország káoszba süllyedéséig, illetve a válság nemzetközi fegyveres konfliktussá szélesedéséig. Röviden bemutatjuk, hogyan tette a líbiai helyzetet még összetettebbé a külső szereplők befolyása, és hogyan vált a katonai intervenciótól sem tartózkodó Törökország és Oroszország a konfliktus megkerülhetetlen főszereplőjévé az elmúlt két év során, majd a 2020-ban tető alá hozott tűzszüneti megállapodást is figyelembe véve levonjuk következtetéseinket az elmúlt tíz év eseményei alapján.

A 2011-es katonai intervenció és nemzetközi vonatkozásai

Az arab tavaszként emlegetett közel-keleti társadalmi és politikai folyamatok során Líbiában került sor első ízben külső katonai beavatkozásra, amelyhez a jogi háttérrel az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2011. március 17-én elfogadott 1973. számú határozata biztosította, bár megjegyzendő, hogy annak elfogadását Oroszország és Kína nem várt tartózkodása tette lehetővé. A határozat értelmében a polgári lakosság védelme érdekében a tagállamok felhatalmazást kaptak minden szükséges intézkedés megtételére, kizárva azonban a külföldi megszálló erők fizikai jelenlétét az országban.⁵ A külső katonai beavatkozás egyik fő támogatója Franciaország volt, leginkább azért, mert az akkori elnök, Nicolas Sarkozy jó lehetőségnek látta a líbiai beavatkozást a saját – a megelőző években fokozatosan csökkenő – népszerűségének helyreállítására.⁶ A francia motiváció háttérben az sem volt elhanyagolható körülmény, hogy Franciaország ekkor Líbia második legnagyobb olajimportőre volt, 2009-ben együttműködési nyilatkozatot írt alá egymással a francia Total és a líbiai NOC olajvállalat,⁷ 2010-ben pedig a gazdasági kapcsolatok fejlesztéséről fogadott el szándéknyilatkozatot a francia és a líbiai kormány. Mindemellett a francia elnök még az ellenzék támogatását is maga mögött tudhatta.⁸

Franciaország mellett Nagy-Britannia is támogatta a 2011-es líbiai katonai beavatkozást, illetve a repüléstilalmi zóna kialakítását az ország területe felett.⁹ A brit–líbiai kapcsolatokat tekintve fontos megjegyezni, hogy az 1988-as Lockerbie-merénylet és annak emléke évtizedekre meghatározta a két ország kapcsolatainak alakulását, a 2000-es évek végén azonban enyhülés volt tapasztalható a felek között. Ennek ellenére a térség demokratizálásának előmozdítása, a civil lakosság védelme, a katonai képességek és a hatalmi befolyás

⁴ Atilgan–Ertl–Engelkes (2017) i. m. 78.

⁵ United Nations: Resolution 1973 (2011), Adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011. Forrás: undocs.org [2020. 12. 17.]

⁶ Nicholas Watt: *Nicolas Sarkozy calls for air strikes on Libya if Gaddafi attacks civilians*. [online], 2011. 03. 11. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 29.]

⁷ Taiwan News: *Libya signs revised contracts with France's Total*. [online], 2009. 02. 10. Forrás: taiwannews.com.tw [2020. 12. 29.]

⁸ Tálás Péter et alii: A líbiai beavatkozás motivációi és nemzetközi megítélése. [online], *Nemzet és Biztonság*, 4. (2011), 3. 67. Forrás: nemzetbiztonsag.hu [2020. 12. 18.]

⁹ BBC News: *Libya no-fly zone is feasible, says David Cameron*. [online], 2011. 03. 14. Forrás: bbc.com [2020. 12. 29.]

demonstrálása mint politikai érdekek, valamint a gazdasági megfontolások is a beavatkozás támogatására sarkallták Londont. David Cameron brit miniszterelnök számára elengedhetetlen volt az ENSZ felhatalmazásának megszerzése, de a brit és a francia vezetés is Kaddáfi megbuktatására törekedett, s ennek megfelelően igyekeztek kiszélesíteni az ENSZ BT határozatának értelmezését.¹⁰

Az Egyesült Államokat váratlanul és felkészületlenül érték a 2010–2011-es közel-keleti események. Az USA közel-keleti politikája komoly lemaradásban volt a térségben zajló folyamatokhoz képest, és az akkori amerikai elnök, Barack Obama kormányának ráadásul még Amerika kedvezőtlen regionális megítélésével is számolnia kellett. 2011. március 15-én végül Washingtonban is a külső katonai beavatkozás támogatása és az abban való közreműködés mellett döntöttek, hangsúlyozva, hogy az amerikai katonai szerepvállalás rövid időtartamú és korlátozott mértékű lesz.¹¹ A támogató döntésben szerepet játszott a brit és a francia elkötelezettség mellett, hogy a 22 tagállamot számláló Arab Liga is támogatta a repüléstilalmi zóna kialakítását – bár magát a határozatot szűkebben értelmezte –, miközben a fegyveres konfliktus alakulásának fényében legitim hivatkozási alappá váltak a humanitárius megfontolások.¹² Mindemellett az Obama-adminisztráció számára a líbiai beavatkozás – mint egyszerű és kivételes eset – az amerikai álláspont melletti határozott fellépésre, Amerika nemzetközi tekintélyének növelésére és külpolitikai mozgásterének a szélesítésére is lehetőséget kínált. A katonai műveleti képességek szempontjából azonban meg kell jegyezni, hogy az Egyesült Államok szerepvállalása ehhez a líbiai intervencióhoz gyakorlatilag nélkülözhetetlen volt.¹³

Oroszország 2011 elején a közel-keleti eseményeket szemlélve csak visszafogottan reagált, Ben Ali tunéziai elnök és Hoszni Mubarak egyiptomi államfő távozásának napjaiban is Moszkva csupán az erőszaktól való tartózkodás fontosságát és a belügyekbe való be nem avatkozás elvének tiszteletben tartását hangsúlyozta.¹⁴ A líbiai helyzet alakulása azonban Oroszországot is határozottabb álláspont képviselőjére kényszerítette, aminek elsősorban gazdasági (energiavállalatok érdekeltségei, vasútépítés, fegyverexport) okai voltak, noha az észak-afrikai és a közel-keleti térség is másodlagos fontosságú maradt Moszkva számára. A felemás álláspontra helyezkedő Vitalij Csurkin orosz ENSZ-nagykövet végül március 17-én komoly meglepetést okozott azzal, hogy tartózkodásával lehetővé tette az 1973. számú BT-határozat elfogadását – csakúgy, mint a kínai ENSZ-képviselő, Li Baodong –, amely lépést a polgári lakosság védelmének szükségességével indokolt, noha egyúttal bírálta is a határozatot, amely szerinte nyitva hagyja az ajtót nagyobb katonai műveletek végrehajtása előtt is. Itt érdemes megjegyezni, hogy az orosz vétótól való tartózkodás Medvegyev orosz elnök elmondása szerint az ő saját döntése volt, amelynek kapcsán komoly nézeteltérés

¹⁰ Tólas et alii (2011) i. m. 69.

¹¹ Az Egyesült Államok *Operation Odyssey Down* kódnevű katonai művelete március 19-én vette kezdetét és március 31-ig tartott, majd a NATO *Operation Unified Protector* nevű, március 23-án kezdődő és egészen 2011. október 31-ig tartó műveletével folytatódott.

¹² Ethan Bronner – David E. Sanger: *Arab League Endorses No-Flight Zone Over Libya*. [online], 2011. 03. 12. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 29.]; Patrick Wintour – Ewen MacAskill – Kim Willsher: *Winning over Obama was key moment in securing Libya no-fly zone*. [online], 2011. 03. 18. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 29.]

¹³ Tólas et alii (2011) i. m. 70.

¹⁴ Vladimir Radyuhin: *Russia warns the West against interference*. [online], 2011. 03. 11. Forrás: thehindu.com [2020. 12. 29.]

alakult ki az akkor éppen miniszterelnöki posztot betöltő Vlagyimir Putyin és közte.¹⁵ Az orosz álláspont kialakításában a tekintély megőrzésének fontossága, Kaddáfi hatalmon maradásának fokozatosan romló esélyei, az orosz–francia kapcsolatok szorosabbra fűzésének lehetősége, valamint a hasonló véleményét kinyilvánító Brazília, India és Kína mellé állás is szerepet játszhatott. Utóbbi azért is lehetett meghatározó tényező, mert így a líbiai katonai intervenció felelőssége gyakorlatilag teljes mértékben a beavatkozást szorgalmazó nyugati államokra hárult.¹⁶

Törökország a líbiai befektetési és az ott dolgozó nagyszámú török vendégmunkás miatt 2011 elején a nemzeti érdekeinek megfelelően először igyekezett a Líbia elleni szankciókkal szemben fellépni, majd miután nem járt sikerrel, a továbbiakban az arab világ közvéleményét szem előtt tartva alakította ki álláspontját. Az iszlám országok vezetői közül az akkor török miniszterelnöki pozíciót betöltő Erdoğan volt az első, aki az egyiptomi eseményeket látva Mubarak elnök lemondását és a demokratikus átmenetet szorgalmazta.¹⁷ Az ENSZ BT vonatkozó határozataival kapcsolatban pedig a török álláspont az volt, hogy a polgári lakosság védelme, Líbia területi integritásának megőrzése és az azonnali fegyverszünet jelenthet csak megoldást, aminek érdekében Ankara tárgyalásokat is folytatott a líbiai kormánnyal és az ellenzéki erőkkal, miközben Nagy-Britannia és Franciaország a katonai beavatkozás elindításán fáradozott. Törökország ennek megfelelően eleinte teljesen elzárkózott a katonai műveletekben való részvételtől, álláspontja azonban később felpuhult, így mégis hajlandó volt szerepet vállalni a NATO líbiai műveleteiben az ENSZ BT felhatalmazása szerint, de csak a mihamarabbi fegyverszünet és a tárgyalásos rendezés eléréséig.¹⁸

Végül 2011 őszén a NATO katonai beavatkozása nyomán a líbiai felkelőknek sikerült megdönteniük az 1969-ben egy puccs révén az ország élére került Muammar al-Kaddáfi ezredes hatalmát. Az észak-afrikai országot 42 évig irányító Kaddáfit 2011 októberében az ellenzéki erők elfogták, de a fogságba esését követő órákban a líbiai vezető végül tisztázatlan körülmények között életét vesztette.¹⁹ A nyugati katonai intervenció tehát a rezsim bukását eredményezte, az arab tavasz politikai folyamatai azonban az ezt követő években is folytatódtak a térségben, a fokozatosan kibontakozó további konfliktusok és válságok pedig a háttérbe szorították a posztintervenciók helyzetben destabilizálódott észak-afrikai ország ügyét. Az európai országok ugyanakkor tudhatták, hogy Líbia helyzete komoly biztonsági fenyegetést fog jelenteni a következő években, ezért jelentős szerepet kell majd vállalniuk az ország stabilizálásában. Az Európai Unió azonban a tagállami nézeteltérések, a stratégiai hiányosságok és a hektikus válságkezelési gyakorlat miatt mégis elmulasztotta az erre kínálkozó lehetőséget, miközben Líbia fontos szerepet tölthetett volna be az európai energiaellátásban, és a mai napig meghatározó tényező az Európa felé irányuló illegális migráció megfékezésében. Kaddáfi uralma alatt Líbiában egyfajta védőgátba ütköztek az északi irányba tartó migrációs hullámok, a radikális iszlamisták és a csempészek. A rezsim bukásával azonban az ország destabilizálódott, a helyzet kiszámíthatatlanná vált,

¹⁵ The Economist: *A crack in the tandem?*. [online], 2011. 03. 23. Forrás: economist.com [2020. 12. 29.]

¹⁶ Tálás et alii (2011) i. m. 75–76.

¹⁷ Reuters: *Turkey tells Mubarak to listen to the people*. [online], 2011. 02. 01. Forrás: reuters.com [2020. 12. 29.]

¹⁸ Jonathan Head: *Libya: Turkey's troubles with NATO and no-fly zone*. [online], 2011. 03. 25. Forrás: bbc.com [2020. 12. 29.]

¹⁹ Tim Gaynor – Taha Zargoun: *Gaddafi caught like "rat" in a drain, humiliated and shot*. [online], 2011. 10. 21. Forrás: reuters.com [2020. 12. 17.]

a már ismert biztonsági fenyegetések pedig jelentős mértékben felerősödtek. Marsai Viktor szerint az Európai Unió líbiai mulasztásait illetően az egyik legfontosabb problémának az európai nagystratégia hiánya bizonyult.²⁰

A Kaddáfi utáni első három év (2011–2014)

Kaddáfi halálát követően 2011. október 23-án a Nemzeti Átmeneti Tanács (*National Transitional Council* – NTC) végül bejelentette Líbia felszabadulását, és akkor többen jogosan gondolhatták úgy, hogy az ország jó eséllyel indulhat el a konfliktus utáni újjáépítés és a stabilizáció útján.²¹ Ezzel szemben végül viszonylag hamar világhosszá vált mindenki számára, hogy az erőskezü vezető és a hatékonyan kormányozni képes egységes ellenzéki erők hiányában a különböző fegyveres csoportok és törzsek közötti hatalmi rivalizálás, a de jure központi kormányként működő NTC gyengesége és az alkotmányozó folyamattal kapcsolatos nézeteltérések miatt újabb fegyveres összecsapásokra kell számítani, amelyek polgárháborúhoz is vezethetnek.²²

A rezsimbukató nemzetközi intervenció utáni „államépítési folyamat” egyik fő állomásként 2012. július 7-én megválasztották az alkotmányozói céllal létrehozott Általános Nemzeti Kongresszust (GNC), a különböző politikai csoportok éles szembenállása azonban továbbra is meghatározta a líbiai konfliktus alakulását.²³ A 2012 őszén a GNC átvette az NTC feladatait, majd miniszterelnök-választást is tartottak, amelynek második fordulóját Musztafa Abu Sagur nyerte.²⁴ A GNC azonban rendkívül megosztott maradt, így gyakorlatilag egymással vetélkedő, leginkább a saját érdekeiket szem előtt tartó csoportok halmazává vált, az ebből fakadó instabilitás pedig megágyazott a következő évek politikai válságának. Ezt jelezte, hogy Abu Sagurnak másodszorra sem sikerült kormányt alakítania, így a miniszterelnököt végül a GNC képviselői egy bizalmatlansági indítvány benyújtásával és megszavazásával eltávolították a pozíciójából.²⁵ Abu Sagur távozását követően októberben Ali Zeidan karrierdiplomatát választották meg miniszterelnöknek, akinek végül a heves viták, tiltakozások és tüntetések ellenére sikerült is kormányt alakítania, bár a miniszteri posztok egyenletes elosztásával gyakorlatilag előre borítékolható volt a kabinet politikai bénultsága.²⁶

Megjegyzendő, hogy ezekben a hónapokban a biztonsági helyzet is egyre inkább romlott az országban, a fokozódó instabilitás és a szélsőséges iszlamista csoportok megerősödésének pedig egyik intő jele volt 2012. szeptember 11–12-én a bengázi amerikai konzulátus

²⁰ Marsai Viktor: A líbiai helyzet és az európai nagystratégia hiánya. *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, (2014a), 13. 1–5.; 10. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 12. 17.]

²¹ BBC News: *Libya's new rulers declare country liberated*. [online], 2011. 10. 23. Forrás: bbc.com [2020. 12. 18.]

²² Marsai Viktor: A líbiai válság elmúlt két és fél éve európai szemzőgből. *Nemzet és Biztonság*, 7. (2014b), 3. 82–85. Forrás: nemzetbiztonsag.hu [2020. 12. 17.]

²³ BBC News: *Libya election: High turnout in historic vote*. [online], 2012. 07. 07. Forrás: bbc.com [2020. 12. 20.]

²⁴ Brigitte Scheffer: *Libya's Abushagur elected as Prime Minister, beats former rebel*. [online], 2012. 09. 13. Forrás: bloomberg.com [2020. 12. 18.]

²⁵ Chris Stephen: *Libyan government in disarray after parliament sacks prime minister-elect*. [online], 2012. 10. 07. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 18.]

²⁶ Ghaiith Shennib: *Libya congress approves new government amid protests*. [online], 2012. 10. 01. Forrás: reuters.com [2020. 12. 18.]

elleni támadás, amely során a nagykövet és további három amerikai állampolgár életét veszítette.²⁷ A helyzet 2013-ban is tovább romlott, olyannyira, hogy október 10-én egy tripoli hotelben az egyik milícia fegyveresei pár órára foglyul ejtették Zeidant, majd október 18-án ismeretlen elkövetők agyonlőtték a líbiai katonai rendőrség vezetőjét.²⁸ Amíg a Kaddáfihoz közelebb álló személyek politikai életből történő eltávolításán fáradozó GNC-vel szemben egyre inkább nőtt a bizalmatlanság, addig a keleti területeken felerősödtek a szeparatista törekvések, majd önálló kormány is alakult, a korábban az olajlétesítményeket védő erők parancsnoka, Ibrahim Dzsatran pedig Tripoli ellen fellázadva elfoglalt két fontos olajkikötőt.²⁹ A központi kormány továbbra is képtelen volt úrrá lenni a helyzeten, 2014. február 7-én pedig hivatalosan is lejárt a mandátuma, ennek ellenére további kísérleteket tett hatalma meghosszabbítására és az ígért alkotmányozói folyamat véghezvitelére. Ez azonban országos elégedetlenséget váltott ki, és csak tovább fokozta a feszültséget a feleket támogató fegyveres csoportok között. A helyzet rendezése érdekében Halifa Haftar tábornok lemondásra szólította fel a GNC tagjait, és egy elnöki bizottság létrehozását javasolta, amely előkészítheti a választásokat, ezt azonban Zeidan miniszterelnök határozottan visszautasította.³⁰

Az ezt követő hetekben egyre gyakoribbá váltak a fegyveres összecsapások és a merényletek, leállt az olajtermelés és megerősödtek a szélsőséges iszlamista erők. Végül a Morning Glory olajtanker incidensét³¹ követően 2014. március 11-én Zeidannak is távoznia kellett a miniszterelnöki pozícióból.³² A GNC viszont elfogadta az új választási törvényt, majd április harmadik hetében végre össze is ülhetett az alkotmányozó bizottság.³³ Zeidan utódja először átmeneti jelleggel, majd április 8-tól hivatalosan is Abdullah al-Thinni lett, akinek bár sikerült fegyverszünetet kötnie a keleti felkelőket vezető Dzsatrannal és megállapodni két kisebb olajkikötőnek az újrainításáról, öt nappal később mégis bejelentette lemondását, az ország érdekeire és a további vérontás elkerülésének fontosságára hivatkozva.³⁴ Ezúttal az iszlamista erők szerettek volna kormányt alakítani, az új miniszterelnököt, Ahmed Majtikot azonban csak május 5-én „sikerült megválasztani”,³⁵ miután az első alkalommal minden bizonnyal szekuláris kötődésű fegyveresek megtámadták a parlament épületét, hogy megakadályozzák az iszlamisták jelöltjének megválasztását.³⁶ Majtik személyét azon-

²⁷ David D. Kirkpatrick – Steven Lee Myers: *Libya attack brings challenges for U.S.* [online], 2012. 09. 12. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 18.]

²⁸ DW: *Gunmen kill Libya military police chief in Benghazi.* [online], 2013. 10. 18. Forrás: dw.com [2020. 12. 18.]

²⁹ Al Jazeera: *East Libya declares self-government.* [online], 2013. 11. 03. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 18.]

³⁰ Ghaith Shennib: *Libyan PM dismisses army officer's plot to "rescue" country.* [online], 2014. 02. 14. Forrás: in.finance.yahoo.com [2020. 12. 18.]

³¹ David D. Kirkpatrick: *SEAL Team raids a tanker and thwarts a militia's bid to sell Libyan oil.* [online], 2014. 03. 17. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 18.]

³² DW: *Libya's Prime Minister Ali Zeidan ousted by parliament after rebel oil tanker escapes.* [online], 2014. 03. 11. Forrás: dw.com [2020. 12. 18.]

³³ Ayman Al-Warfali: *Libya's constitution-drafting body starts work.* [online], 2014. 04. 21. Forrás: reuters.com [2020. 12. 18.]

³⁴ The New York Times: *Prime Minister of Libya Says He Will Resign.* [online], 2014. 04. 13. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 18.]

³⁵ A parlament alelnöke, Ezzidin al-Avami érvénytelennek nyilvánította a szavazást, de később helyettese a voksok újraszámlálását követően érvényesnek minősítette azt, kijelentve, hogy Majtik megszerezte a szükséges 121 szavazatot, és így ő az új miniszterelnök. Al Jazeera: *Confusion surrounds Libya PM's election.* [online], 2014. 05. 05. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 18.]

³⁶ DW: *Gunmen storm Libya's General National Congress in Tripoli.* [online], 2014. 04. 29. Forrás: dw.com [2020. 12. 18.]

ban sem a szekulárisok, sem a keleti országrész fegyveres csoportjai nem akarták elfogadni, így kérdésessé vált a két kisebb keleti olajkikötő megnyitásáról szóló megállapodás végrehajtása is.³⁷

2014. május 16-án Haftar tábornok támadást indított Bengáziban az iszlamista milíciák ellen, majd pedig két nappal később szimpatizánsai is akcióba léptek Tripoliban a GNC ellen, arra hivatkozva, hogy Majtik kormánya teljesen illegitim, a kongresszus pedig tétlenül nézi a „terroristák” megerősödését Líbiában. Haftar katonai műveleteit a reguláris fegyveres erők és a kormányközeli nacionalista milíciák is támogatták, mások azonban szembeszegültek vele, mondván, hogy valójában puccsot hajt végre. A tábornok azonban elutasította a katonai hatalomátvételéről szóló vádakát, kijelentve, hogy csupán helyre szeretné állítani Líbia méltóságát, és a GNC felosztatását, majd egy átmeneti kormány megalakítását javasolta a június 25-én esedékes választások megtartásáig. A kialakult politikai válság azonban további fegyveres összecsapásokhoz vezetett, a különböző milíciák egymás után sorakoztak fel a két szembenálló oldalon, ami egyértelműen mutatta Líbia már-már reménytelen megosztottságát az úgynevezett arab tavasz felkelései utáni harmadik évben.³⁸

Ahogy arra Marsai Viktor egyik tanulmányában rámutatott, a Kaddáfi uralma utáni első évek egyik legnagyobb kudarca a konfliktus utáni stabilizációt illetően a különböző fegyveres csoportok és milíciák lefegyverzésének elmaradása volt, akik létszámukat tekintve komoly biztonsági fenyegetést jelentettek, s ráadásul a központi kormánynak szinte alig volt valami befolyása rájuk.³⁹ Még Kaddáfi bukása után öt évvel később sem tudott megerősödni a központi kormány, az ország gyakorlatilag szétszakadt a rivalizáló felek között, miközben országszerte több száz, egyes jelentések szerint pedig közel kétezer, összesen nagyjából 250 ezer tagot számláló fegyveres milícia uralta valójában a terepet a hatmillióos országban.⁴⁰ 2014-ben már mindenki számára világossá vált, hogy a fegyveres csoportok tevékenysége csak ront a biztonsági helyzeten és fokozza az instabilitást, miközben a konfliktusból egy szereplő sem volt képes föléjük emelkedni, habár Haftar tábornok elsőre „Líbia erős emberének” tűnhetett, aki esetleg képes lehet rendet teremteni az országban.⁴¹

A polgárháború kiújulása

Röviden összefoglalva és kissé leegyszerűsítve: 2011 februárjától kezdve másfél évig ideiglenesen, ugyanakkor hivatalosan a Nemzeti Átmeneti Tanács (NTC) vezette Líbiát, amelyet 2012 augusztusában a rekordmagas részvétellel lezajlott júliusi választások megtartását követően a Tripoliban kétéves mandátummal megalakult Általános Nemzeti Kongresszus (GNC) váltott fel.⁴² A következő, 2014 júniusában már jóval alacsonyabb részvétellel megtartott választások eredményeként a Képviselőház (*House of Representatives* – HoR)

³⁷ Ulf Laessing – Ahmed Elumami: *Opposition to new Libyan PM may scupper oil port deal*. [online], 2014. 05. 08. Forrás: reuters.com [2020. 12. 18.]

³⁸ Chris Stephen: *Heavy fighting breaks out in Libya as troops storm militias in Benghazi*. [online], 2014. 05. 16. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 19.]

³⁹ Marsai (2014b) i. m. 91.

⁴⁰ BBC News: *Guide to key Libyan militias*. [online], 2016. 01. 11. Forrás: bbc.com [2020. 12. 19.]

⁴¹ Marsai (2014b) i. m. 94., 96–97.

⁴² BBC News (2012) i. m.

vette át a Kongresszustól a hatalmat.⁴³ Ám a választási eredményeket a GNC többsége már akkor vitatta, pár hónappal később pedig a Tripoliban székelő Líbiai Legfelsőbb Bíróság november elején alkotmányellenesnek is nyilvánította a nyári választásokat, és fel akarta oszlatni a Képviselőházat. A bíróság határozatát a képviselők természetesen nem fogadták el, mondván, hogy a döntést a fegyveres milíciák fenyegetése kényszerítette ki a testületből, viszont mindeközben az iszlamista fegyveresek Tripoliban újra megalakították az Általános Nemzeti Kongresszust.⁴⁴ A Képviselőház – nem meglepő módon – nem volt hajlandó elismerni az új Kongresszust, ezért inkább Tobrukba tette át a székhelyét és szövetkezett Haftar tábornokkal, majd 2015 októberében az általános országos választások megtarthatatlansága nyomán megszavazta saját mandátumának meghosszabbítását, amelyhez hasonlóra szintén volt már példa.⁴⁵

Alig öt évvel a líbiai forradalom után tehát az ország már nemcsak de facto, hanem de jure is a történelmi régióknak (nyugatra Tripolitánia, keletre Kireneika, délen Fezzán)⁴⁶ megfelelő részekre szakadt, két-két egymással rivalizáló kormánnyal és parlamenttel, amelyek közül egyik sem volt képes valódi ellenőrzést gyakorolni a vele szövetséges fegyveres csoportok felett. Az új Kongresszust megalakító iszlamista milíciák által dominálta kormány székhelye maradt Tripoliban, míg a nemzetközi közösség által elismert, Thinni miniszterelnök által vezetett kormány és parlament Tobrukban, majd Bajdában rendezkedett be.⁴⁷ Ekkorra már a két szembenálló fél oldalán külső szereplők is megjelentek. A Thinni vezette Kireneika régióban 2013-tól külső támogatóként színre lépett Egyiptom, majd az Egyesült Arab Emírségek és végül Oroszország is, míg a Majtík vezette nyugati Tripolitánia régióban Törökország és Katar sietett a kormány segítségére.⁴⁸

Az ENSZ igyekezett a két rivális kormányt rábírní a békülésre és egy egységkormány létrehozására, ez a kihívás azonban korántsem volt egyszerű.⁴⁹ Mindeközben azonban a politikai káoszt kihasználva megvetette a lábát az országban az Iszlám Állam, így nemcsak a líbiai fegyveres milíciák, illetve a két rivális kormányhoz hú erők között újult ki a konfliktus, hanem a szélsőséges iszlamista terrorszervezet harcosainak tevékenysége révén újabb háborúvá eszkalálódott a válság.⁵⁰

⁴³ BBC News: *Libyan elections: Low turnout marks bid to end political crisis*. [online], 2014. 06. 26. Forrás: bbc.com [2020. 12. 20.]

⁴⁴ Reuters: *Libya faces chaos as top court rejects elected assembly*. [online], 2014. 11. 06. Forrás: reuters.com [2020. 12. 20.]

⁴⁵ Ayman Al-Warfali: *Libya's elected parliament extends mandate, complicating peace talks*. [online], 2015. 10. 05. Forrás: reuters.com [2020. 12. 20.]

⁴⁶ Az ország keleti részén található Kireneika területe törzsi csoportok ellenőrzése alatt áll, akik szoros kapcsolatokat ápolnak Egyiptommal, és a lakosság jellemzően vallásosabb és konzervatív. Nyugaton található Tripolitánia, amely inkább a Mediterrán térség felé orientálódik. A déli Fezzán régió pedig az ország leggyéribben lakott területe, amelyet a tuareg és a tubu törzsek uralnak. A Kaddáfi által létrehozott „tömegek államában” (*Jamahiriya*) kialakult rendszer felerősítette a törzsi törésvonalakat a régiók között, a polgárháborús viszonyok és a hatalmas vákuum pedig kitűnő alkalmat adott a törzsi csoportoknak és a fegyveres milíciáknak az aktivizálódásra.

⁴⁷ Rebecca Murray: *Libya: A tale of two governments*. [online], 2015. 04. 04. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 20.]

⁴⁸ Marsai Viktor: A migrációs diskurzus margójára III. – A líbiai válság az európai migráció tükrében. [online], *Nemzet és Biztonság*, 10. (2017), 1. 113. Forrás: nemzetbiztonsag.hu [2020. 12. 17.]

⁴⁹ Missy Ryan – Hassan Morajea: *In Libya, trying to make one government out of two*. [online], 2015. 09. 18. Forrás: washingtonpost.com [2020. 12. 20.]

⁵⁰ Gugán Dániel: Líbia – az „elfelejtett polgárháború” és annak migrációs vetülete. [online], *Nemzet és Biztonság*, 9. (2016), 5. 7. [2020. 12. 17.]

A politikai megállapodás és az egységkormány

Az ENSZ több mint egy évig tartó békéltető diplomáciai erőfeszítéseinek eredményeként 2015 decemberében a két szembenálló kormány végül aláírt egy Líbiai Politikai Megállapodásnak (LPA) nevezett dokumentumot a Nemzeti Egyetértés Kormányának (*Government of National Accord – GNA*) létrehozásáról, amely 2016 januárjában egy tuniszi hotelben tartotta meg első ülését. Élére Fájez esz-Szarrádzs került, aki egy 32 tagú kabinetet állított össze, vállalva a polgárháború lezárását, az Európába tartó migráció és az Iszlám Állam terjeszkedésének megfékezését. Az új egységkormány azonban hiába élvezte az ENSZ támogatását, a két rivális parlament hozzájárulása nélkül nem volt képes központi hatalmi szerepet betölteni.⁵¹ Egy évvel később már világos volt, hogy a GNC és a HoR között jelentős külső nyomásra létrejött megállapodás, miközben egy adott problémát próbált megoldani, addig eredményezett egy újabbat is, mivel innentől kezdve az új egységkormányt támogató és a vele szembenálló fegyveres csoportok között jött létre újabb törésvonal.

Szarrádzs az Elnöki Tanács tagjaival 2016 tavaszán váratlanul visszatért Tunéziából Tripoliba,⁵² ahol végül a fegyveres csoportok többsége pozitívan fogadta, míg a GNC által létrehozott Országos Megváltás Kormányának (*National Salvation Government – NSG*) miniszterelnöke, Halifa Ghwell Miszrátába menekült és április elején fel is oszlatta a kormányt, átadva a hatalmat a GNA-nak és az Elnöki Tanácsnak.⁵³ Ezzel a politikai fejleménnyel párhuzamosan az Iszlám Állam elleni líbiai harcok is fokozódtak, áprilisra Derna városából már kivonultak a szélsőséges iszlamista fegyveresek, júniusra pedig jelentős eredményeket sikerült elérni a Szirt visszafoglalásáért indult műveletekben, amely ekkor a dzsihadista terrorszervezet legjelentősebb Irakon és Szírián kívüli bázisa volt.⁵⁴ Mindazonáltal az egységkormány tripoli megjelenését követően a politikai stabilizációs folyamat ismét kifulladt, mert a GNC egyes elemei és a tobruki HoR továbbra sem volt hajlandó elfogadni a GNA-t, sokan pedig a nyugati országok bábjának tartották Szarrádzs miniszterelnököt.

2016-ban a nemzetközi közösség számára az egyik fő prioritás az Iszlám Állam líbiai bázisainak a felszámolása volt, a leghevesebb harcok pedig Szirt körül bontakoztak ki. Mivel a GNA-hoz hű fegyveres erők műveletei a nyáron elakadtak, az Egyesült Államok légi támogatással igyekezett hozzájárulni azok sikeréhez és a város visszafoglalásához.⁵⁵ Végül több hónapos ádáz harcok árán – részben az amerikai légitámadásoknak köszönhetően – 2016 december elején a GNA erőinek, azaz a tripolitániai milíciáknak sikerült kiűzni az Iszlám Állam fegyvereseit Szirt városából, miközben a „terrorizmus elleni harc” jelszavát

⁵¹ Chris Stephen: *Libya unveils UN-backed government ... based in Tunisia*. [online], 2016. 01. 19. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 20.]

⁵² Az Elnöki Tanács a 2015 decemberében az ENSZ Biztonsági Tanácsának támogatásával született Líbiai Politikai Megállapodás keretében létrehozott testület a líbiai államfői funkciók ellátására és hatáskörök gyakorlására. Chris Stephen: *Chief of Libya's new UN-backed government arrives in Tripoli*. [online], 2016. 03. 31. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 21.]

⁵³ BBC News: *Libya's Tripoli government to step down*. [online], 2016. 04. 05. Forrás: bbc.com [2020. 12. 21.]

⁵⁴ BBC News: *Libya conflict: Government forces 'advance' against IS-held Sirte*. [online], 2016. 06. 09. Forrás: bbc.com [2020. 12. 21.]

⁵⁵ Goran Tomasevic – Yeganeh Torbati: *U.S. warplanes launch bombing campaign on Islamic State in Libya*. [online], 2016. 08. 01. Forrás: reuters.com [2020. 12. 21.]

büszkén zászlajára tűző Haftar valójában az olajlétesítmények elfoglalásával volt inkább elfoglalva.⁵⁶

A Líbiai Politikai Megállapodás aláírása után másfél évvel az abban foglalt politikai végrehajtása még mindig kivitelezhetetlennek bizonyult, így a vitatott pontok újratárgyalása és az abból kihagyott felek bevonása elkerülhetetlen lett, ennek köszönhetően viszont nőtt a tárgyalásra való hajlandóság.⁵⁷ Sokak meglepetésére – minden bizonnyal moszkvai nyomásra – 2017 júliusában személyesen találkozott egymással Szarrádzs és Haftar, a tárgyalásaik során pedig sikerült tűzszüneti megállapodást kötniük és megegyeztek, hogy 2018 elején elnökválasztást tartanak. Ebben a fejleményben fontos tényező volt, hogy Haftar a tárgyalási lehetőségeinek biztosítása érdekében 2016 őszén átvette az ellenőrzést Líbia stratégiai fontosságú olajmezői felett az ország keleti részében található „olajfélhold” területén. Mivel 2012-ben az észak-afrikai ország állami bevételeinek 97%-át biztosították az olajbevételek, egyértelmű, hogy az olajexport ellenőrzése fontos ütőkártya volt Haftar kezében.⁵⁸ Ezt követően 2017. szeptember végén az ENSZ új Líbia-megbízottja, Gasszan Szalamé új akciótervet nyújtott be a békefolyamat újraindítása érdekében, amelynek része volt a Líbiai Politikai Megállapodás módosítása is.⁵⁹

Haftar tábornok szerepe és fő támogatói

A BBC a weboldalán még 2019 tavaszán közölt egy összeállítást Haftarról, amely azzal kezdődik, hogy a tábornok több mint 40 évig volt szereplője a líbiai politikai életnek, hol központi szerepet betöltve, hol kispadon ülve. A legtöbben akkor hallhattak Haftarról, amikor 2019 áprilisának elején híre ment, hogy a tábornok által vezetett LNA erői offenzívába kezdtek a nemzetközileg is elismert egységkormány székhelyét adó főváros, Tripoli elfoglalására „a terrorizmus elleni harc” jegyében. Az 1943-ban született Haftar azok közé a katonatisztek közé tartozott, akikkel Kaddáfi 1969-ben puccs keretében megdöntötte Idrisz király uralmát. Az 1980-as években a Csádban zajló líbiai katonai műveletek parancsnoka volt, amíg 1987-ben francia közreműködéssel a csádi fegyveres erők el nem fogták őt és 300 katonáját. Mivel Kaddáfi letagadta a líbiai katonák csádi jelenlétét, ezzel pedig megtagadta Haftart, a tábornok a diktátor ellen fordult. Száműzetésbe vonult az Egyesült Államokba, ahol a CIA látókörébe került, az amerikai hírszerző szolgálatok pedig támogatták több Kaddáfi elleni merénylet megszervezésében is. A 2011-es tüntetések kitörésekor Haftar visszatért Líbiába, ahol a keleti országrészben megszerveződő felkelő erők egyik kulcsfigurája lett. Kaddáfi bukása után évekig a háttérbe kényszerült, mígnem 2014 februárjában a líbiai TV-ben ismertette tervét az ország megmentésére, és felszólította a lakosságot a megválasztott, érvényes mandátummal rendelkező parlament, azaz a GNC elleni lázadásra. Mindezt azokban a napokban jelentette be, amikor Bengázit és más keleti városokat is elfoglalt az al-Káida helyi szárnya, az Anszár al-Sária, és más hasonló szélsőséges iszlamista fegyveres csoportok, a lakosság körében pedig már elég nagyra nőtt

⁵⁶ Patrick Wintour: *Isis loses control of Libyan city of Sirte*. [online], 2016. 12. 05. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 21.]

⁵⁷ Frederic Wehrey – Wolfram Lacher: *Libya After ISIS*. *Foreign Affairs*, February 22, 2017.

⁵⁸ Federica Saini Fasanotti: *Making Libya's economy work again*. [online], 2016. 10. 07. Forrás: brookings.edu [2020. 12. 25.]

⁵⁹ Atilgan–Ertl–Engelkes (2017) i. m. 69–70.

a GNC iszlamistákkal szembeni tehetetlensége miatti elégedetlenség. 2014 májusában Haftar offenzívába lendült az iszlamista fegyveresek ellen Bengáziban és a keleti területeken (*Operation Dignity*), és egy évvel később a HoR az LNA parancsnokává nevezte ki. 2016 februárjában Haftar erői majdnem teljesen kiszorították az iszlamistákat Bengáziból, a következő hetekben pedig további keleti területeket foglaltak el.⁶⁰

Miközben látszólag az Iszlám Állam volt mindenki számára a „főellenség”, Haftar tábornok számára valójában a szélsőséges iszlamisták elleni harc másodlagos volt, ő inkább Bengázi elfoglalására törekedett. De hasonlóképpen a GNA számára is fontosabb volt az ország keleti részén megerősödött szeparatista törekvések letörése és Haftar erőinek meggyengítése, hiszen a tábornok komoly befolyással volt a HoR képviselőire. A külső szereplők tekintetében pedig Egyiptom és az Egyesült Arab Emírségek számára is a fő kihívást inkább az egymással rivalizáló fegyveres milíciák jelentették, mintsem a csekély helyi létszámú Iszlám Állam.⁶¹ Egyiptomban azért is utasítják el határozottan a mai napig a GNA-t, mert Kairó szerint valójában a 2011 és 2013 között hatalmon lévő Muszlim Testvérekhez köthető csoportosulásról van szó, ezért onnan nézve Haftar az egyetlen, aki talán képes lehet úrrá lenni a líbiai helyzeten, és közben megakadályozni, hogy fegyveres csoportok jussanak át az egyiptomi határon. Haftar és az őt támogatók számára ezért is volt kissé aggasztó, hogy a GNA-hoz hű erőknek végül sikerült Szirt városát visszafoglalni, hiszen jogosan tarthatnak attól, hogy a miszrátai erők és szövetségeseik keleti irányban tovább fognak nyomulni az LNA által ellenőrzött területek felé.⁶² Haftar azonban előbb indított nyugati offenzívát 2016. szeptember elején, és sikerült is ellenőrzése alá vonnia a Szirti-öbölben található két stratégiai fontosságú olajlétesítményt.⁶³ Mindeközben a Bengázi elfoglalásáért indított offenzíva is kezdett új lendületet venni. Az egységkormány támogatói közötti feszültséget pedig tovább fokozta, hogy a HoR a GNA támogatásáról szóló szavazáson végül nem járult hozzá Szarrádzs miniszterelnök kormányalakításához.⁶⁴ A GNC utódjaként javaslattevő céllal szeptemberben létrehozott Államtanács még be is jelentette, hogy átveszi a tobruki HoR törvényhozó szerepét, erre azonban az elégedetlenség és a heves bírálatok miatt végül nem került sor, a döntés csak politikai nyilatkozat maradt.⁶⁵ Ezt követően azonban október közepén a GNC korábbi miniszterelnöke, Halifa Ghwell puccskísérletet hajtott végre Tripoliban, a GNA szerencséjére azonban a hatalomátvételi kísérletnek nem volt elég nagy a támogatottsága.⁶⁶

⁶⁰ BBC News: *Khalifa Haftar: The Libyan general with big ambitions*. [online], 2019. 04. 08. Forrás: bbc.com [2020. 12. 29.]

⁶¹ Marsai (2017) i. m. 120.

⁶² Marsai (2017) i. m. 121.

⁶³ DW: *Troops loyal to rival government seize Libyan oil ports*. [online], 2016. 09. 11. Forrás: dw.com [2020. 12. 22.]

⁶⁴ Sudarsan Raghavan: *Libya's parliament rejects U.N.-backed unity government*. [online], 2016. 08. 22. Forrás: washingtonpost.com [2020. 12. 22.]

⁶⁵ Moutaz Mathi: *State Council announces HoR does not exist, says it will take over legislative powers*. [online], 2016. 09. 21. Forrás: libyaherald.com [2020. 12. 22.]; Hadi Fornaji: *Widespread rejection and condemnation of State Council's move against HoR*. [online], 2016. 09. 22. Forrás: libyaherald.com [2020. 12. 22.]

⁶⁶ Chris Stephen: *Libya coup attempt as Tripoli militias seek to topple UN-backed government*. [online], 2016. 10. 15. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 22.]

Amerikai következetlenség és eltitkolt francia együttműködés

Az Egyesült Államok 2011 márciusában vezető szerepet vállalt a Kaddáfi elleni külső katonai beavatkozás végrehajtásában, és az október végéig tartó NATO-műveletekben is aktívan közreműködött. Ezt követően igyekezett elősegíteni a Kaddáfi utáni stabilizációt, támogatta az NTC-t és a GNC-t, a 2012. szeptemberi bengázi diplomáciai létesítmény elleni támadás és Chris Stevens halála azonban visszavetette az amerikai szerepvállalást. A folyamatosan romló biztonsági környezet miatt 2014 nyarán végül a tripoli nagykövetség működését is felfüggesztették, a dolgozókat evakuálták.⁶⁷ Washington ugyan ezt követően is támogatta a stabilizációs törekvéseket, a Líbiai Politikai Megállapodást és az annak keretében létrehozott egységkormányt (GNA), ám ezekben a hónapokban nagyobb prioritást kaptak az Iszlám Állam elleni líbiai műveletek. A dzsihadisták 2015 elején foglalták el Kaddáfi szülővárosát, Szirtet, 2016 elejére pedig már a közeli 190–240 km hosszúságú tengerparti sávot is ellenőrzésük alá vonták. 2016 augusztusától az USA légi támogatást biztosított az Iszlám Állam ellen harcoló, a GNA-val szövetséges milíciáknak (elsősorban a miszráti csoportoknak), amelynek eredményeképpen sikerült visszaszorítani a dzsihadista fegyvereseket.⁶⁸

A 2017 januárjában működését megkezdő Trump-kormányzat számára a líbiai helyzet nem élvezett prioritást, ezért az észak-afrikai konfliktus kezelése háttérbe szorult, miközben az Egyesült Államok a kellő politikai akarat megléte esetén képes lett volna nyomást gyakorolni a szembenálló felekre, ezáltal pedig elősegíteni a stabilizációs törekvéseket.⁶⁹ Komolyabb fejleményt egyedül az jelentett, amikor Trump egy telefonbeszélgetés alkalmával az Egyesült Államok támogatásáról biztosította Haftar, miután a tábornok 2019 áprilisában offenzívát indított Tripoli, illetve az ott székelő, az ENSZ által is támogatott egységkormány ellen.⁷⁰

Kaddáfi bukása után Franciaország is igyekezett az ENSZ égisze alatt zajló stabilizációs törekvéseket támogatni, ugyanakkor Párizs számára is inkább a terrorizmus elleni harc és a radikalizmus terjedésének a megfékezése élvezett igazán prioritást, de természetesen francia gazdasági érdekek is szerepet játszottak döntéseiben. Hivatalosan tehát a francia kormány az ENSZ közreműködésével létrehozott egységkormányt támogatja, ugyanakkor 2016 júliusában egy három francia katona halálával járó bengázi helikopter-baleset rámutatott, hogy a francia különleges erők a háttérben együttműködnek Haftar tábornokkal a „terrorizmus elleni harc” keretében. A tripoli egységkormány hevesen bírálta Franciaország beavatkozását, és azt az ország szuverenitásának megsértéseként értékelte.⁷¹

⁶⁷ Barbara Starr – Joe Sterling – Azadeh Ansari: *U.S. Embassy in Libya evacuates personnel*. [online], 2014. 07. 27. Forrás: edition.cnn.com [2020. 12. 23.]

⁶⁸ Courtney Kube – Robert Windrem: *Did Obama Defeat ISIS in Libya?*. [online], 2017. 01. 28. Forrás: nbcnews.com [2020. 12. 23.]; Az Iszlám Állam líbiai szárnyának megerősödéséről és bukásáról bővebben lásd Jason Pack – Rhiannon Smith – Karim Mezran: *The origins and evolution of ISIS in Libya*. [online], 2017. 06. 01. Forrás: jstor.org [2020. 12. 28.]; Azeem Ibrahim: *Rise and Fall?: The Rise and Fall of ISIS in Libya*. [online], 2020. 08. 07. Forrás: jstor.org [2020. 12. 28.]

⁶⁹ Molnár Anna et alii: A nemzetközi jelenlét Líbiában 2011-től napjainkig. [online], *Nemzet és Biztonság*, 12. (2019), 2. 96–98. Forrás: nemzetbiztonsag.hu [2020. 12. 17.]

⁷⁰ Samer Al-Atrush – Jennifer Jacobs – Margaret Talev: *Trump Backed Libyan Strongman's Attack on Tripoli, U.S. Officials Say*. [online], 2019. 04. 29. Forrás: bloomberg.com [2020. 12. 23.]

⁷¹ BBC News: *Libya attack: French soldiers die in helicopter crash*. [online], 2016. 07. 20. Forrás: bbc.com [2020. 12. 23.]

A Haftarral való titkos együttműködés tehát jelentősen rontotta Párizs megítélését a GNA köreiben.⁷²

Oroszország líbiai ambíciói

Az elmúlt tíz évben az orosz külpolitika jóval ambiciózusabb célokat tűzött ki maga elé, mint korábban, és ez több konfliktuszónában is tetten érhető. Az orosz katonai beavatkozásokot elsősorban stratégiai és geopolitikai érdekek mentén hajtották végre. Leegyszerűsítve azt is mondhatnánk, hogy az intervenciók tekintetében az figyelhető meg, hogy egy térség minél közelebb van Oroszországhoz, az ott zajló konfliktus annál fontosabb Moszkva számára, a Kreml pedig annál hajlamosabb erőforrásokat áldozni rá. Ezzel szemben a távolabb fekvő régiók esetében, mint például a Közel-Kelet és Észak-Afrika, már sokkal nagyobb súllyal esnek latba a világpolitikai, gazdasági vagy egyéni opportunisták érdekei. Oroszország a fegyveres konfliktusokba való beavatkozással általában a nyugati érdekekkel megy szembe, noha bizonyos kérdésekben a Fehér Ház és a Kreml is együtt tud működni.⁷³

2011 tavaszán Oroszország ENSZ-nagykövete Medvegyev elnök utasítására tartózkodásával zöld utat adott a líbiai külső katonai beavatkozásra jogalapot biztosító ENSZ BT-határozatnak. A katonai műveleteket követően azonban a beavatkozás módját Moszkva egyértelműen és határozottan bírálta.⁷⁴ A líbiai eseményekre Oroszország óvatosan reagált, és még a Nemzeti Átmeneti Tanácsot is csak vonakodva ismerte el. Az észak-afrikai ország Moszkva számára azt követően értékelődött fel, hogy látszólag a nyugati hatalmak és szövetségeseik kerekedtek felül a válsághelyzetben. Az aggasztó fejleményeket látva, Líbiára pedig saját érdekszférájának részeként tekintve, a Kreml egyre fokozottabban törekedett meghatározó szerepet betölteni a líbiai rendezésben. Mindeközben Oroszország mellett Egyiptom és az Egyesült Arab Emírségek is Haftar, illetve a tobruki rivális parlament oldalán szállt be a konfliktusba. Noha hivatalosan a Tripoliban székelő egységkormányt (GNA) támogatják, a tobruki parlament jóváhagyásának hiányában Moszkva azt illegitimnek tekinti. Itt azt is fontos látni, hogy Oroszország számára nem elfogadható egy túlzottan nyugatbarát kormány hatalomra kerülése Líbiában, hiszen minden bizonnyal egy ilyen orientációjú központi vezetés nem lenne tekintettel az orosz érdekekre, ezáltal pedig csökkenne az orosz befolyás a térségben. Ennek elkerülése érdekében Moszkva számára alapvető fontosságú Halifa Haftar tábornok támogatása, aki így megkerülhetetlen szereplője lett a líbiai konfliktusnak. Ez a támogatás pedig elsősorban fegyverszállítmányokat és katonai tanácsadók segítségét jelenti, de emellett Oroszország több milliárd dollár értékben nyomtatott líbiai dinárt a központi bank helyi kirendeltsége számára.⁷⁵ Moszkva igyekszik központi szerepet játszani Líbia újjáépítésében, ami politikailag, gazdaságilag és stratégiai szempontból is nagy lehetőségeket tartogat számára. Éppen ezért a Kreml próbál biztosra menni, és nemcsak Haftarral tartja a kapcsolatot, hanem vele párhuzamosan a konfliktus

⁷² Molnár et alii (2019) i. m. 105–108.

⁷³ Paul M. Carter: *Understanding Russia's Interest in Conflict Zones*. [online], 2020. 07. 01. Forrás: jstor.org [2020. 12. 27.]

⁷⁴ Ellen Barry: *Putin Criticizes West for Libya Incursion*. [online], 2011. 04. 26. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 23.]

⁷⁵ Federica Saini Fasanotti: *Russia and Libya: A brief history of an on-again-off-again friendship*. [online], 2016. 09. 01. Forrás: brookings.edu [2020. 12. 23.]

más fontos szereplőivel is, annak érdekében, hogy ha valamikor változna a széljárás, akkor az orosz érdekek továbbra is biztosíthatóak legyenek.⁷⁶

Líbia korábbi szovjet szövetségesként fontos Oroszország számára, a katonai szerepvállalás pedig jó alkalom volt Moszkvának arra, hogy rossz színben tüntethesse fel a nyugati beavatkozásokat, miközben a békefolyamatot saját érdekei szerint alakíthatja. Putyin szerint a nyugati országok a NATO Kaddáfi elleni légitámadásaival túllépték az ENSZ BT által adott mandátumot 2011-ben. Azóta pedig Oroszország előszeretettel emlékeztet rendszeresen az egész országon eluralkodott erőszakra és a káoszra, ami bizonyítékul szolgál az úgynevezett arab tavasz színes forradalmainak nem kívánt következményeire. Mindemellett az is megjegyzendő, hogy Oroszországnak komoly érdekeltségei vannak a líbiai olajszektorban.⁷⁷

Oroszország négy éven keresztül támogatta visszafogottan, ha úgy tetszik, a háttérben Haftar tábornokot és az általa vezetett LNA erőit, elsősorban anyagilag és fegyverszállítmányokkal. 2019-ben azonban Moszkva jelentős mértékben fokozta líbiai katonai szerepvállalását, harci gépek és irányított rakéták bevetésével, valamint a Wagner Group fegyvereseinek és szíriai zsoldosoknak mozgósításával, hogy segítse Haftar tábornoknak az ENSZ által is elismert, Törökország és más nyugati országok támogatását is élvező egységkormányával szembeni háborúját.⁷⁸ Mivel azonban mindeközben Oroszország a tripoli egységkormányval is kapcsolatban van, így nehéz megmondani, hogy valójában mégis mire megy ki a játék Líbiában Haftar támogatásával. Moszkva minden bizonnyal be szeretné biztosítani a hozzáférést a líbiai olajkészletekhez, eközben pedig igyekszik rossz színben feltüntetni a nyugati befolyást, illetve rámutatni, hogy mennyire nincs értelme egy Kaddáfihoz hasonló diktátor megbuktatásának. Ugyanakkor egy erős líbiai kormány hatalomra kerülésének akadályozásával fenntarthatja Tripoli kiszolgáltatottságát a külső hatalmaknak, ezt kihasználva pedig újabb stratégiai pozícióhoz juthat a Földközi-tenger térségében, a NATO déli határán.⁷⁹

Haftar 2019-es offenzívája Tripoli ellen és a török intervenció

2019. április elején egy az ENSZ által szervezett konferencia előtti hetekben Haftar katonai offenzívát indított Tripoli elfoglalására, amelyet elsőre sokan úgy értékelték, hogy a tábornok csupán a tárgyalópozícióit kívánja ezáltal növelni. Haftar bejelentése teljesen váratlanul érte a Tripoliban székelő egységkormányt, amely azonnal mozgósította a vele szövetséges milíciákat a főváros védelme érdekében, majd légitámadásokat is indított a tábornok vezetett LNA erői ellen.⁸⁰ Haftar korábbi hadműveleteinek támogatásához hasonlóan az Egyesült Arab Emírségek, Szaúd-Arábia és kisebb „győzködés” hatására Egyiptom is segítette

⁷⁶ Molnár et alii (2019) i. m. 102–104.

⁷⁷ Carter (2020) i. m. 12–13.

⁷⁸ Nicole Gauette – Ryan Browne: *US says Russian troops are destabilizing Libya*. [online], 2019. 11. 26. Forrás: edition.cnn.com [2020. 12. 27.]

⁷⁹ Carter (2020) i. m. 13.; Lásd még: Marcin Kaczmarek et alii: *Russia's Emerging Global Ambitions*. [online], 2020. 07. 01., 24–26. Forrás: jstor.org [2020. 12. 27.]

⁸⁰ Youssef Cherif: *How far can Haftar get with his Tripoli offensive?*. [online], 2019. 04. 08. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 28.]

a tábornokot a Tripoli elleni hadjáratának megindításakor, amihez minden bizonnyal Franciaország titkos támogatása és közreműködése is hozzájárult.⁸¹ Ennél nagyobb jelentőségű már talán csak az ellentmondásos politikát követő Egyesült Államok, konkrétan a Trump-adminisztráció jóváhagyása/tiltakozásának hiánya lehetett a művelet elindítását illetően, amelynek végül az lett az eredménye, hogy a Tripoli bevételére amúgy is képtelen Haftarnek az éppen befolyásának növelésére törekvő, akár katonai megoldásban is közreműködésre kész Oroszország sietett örömmel a segítségére.⁸²

Haftar Tripoli elleni offenzívájával a líbiai konfliktus újabb szakaszához érkezett, és még több külső szereplő bekapcsolódását eredményezte, nagyhatalmak, regionális hatalmak és szomszédos országokét egyaránt. Ez elsőként a líbiai légtérben kibontakozó drónháború kapcsán vált láthatóvá. Az egyik elsőként beavatkozó külső szereplő az Egyesült Arab Emírségek volt, amely elsősorban kínai gyártmányú Wing Loong drónok biztosításával igyekezett támogatni Haftar szárazföldi műveleteit, de Mirage típusú vadászgépeit is bevetette. Az ENSZ által Líbia legitim kormányaként elismert GNA azonban többek között a lassan „drónnagyhatalommá” váló Törökország támogatását tudhatja maga mögött, amely Bayraktar TB2-típusú drónokat bocsátott a tripoli egységkormány rendelkezésére.⁸³ Ankara 2019 májusában lépett be a konfliktusba a GNA oldalán, noha a török katonai közreműködés ekkor még a háttérben zajlott titokban, és kimerült az előbb említett drónok és páncélozott szállító harcjárművek biztosításában. Mindazonáltal a török segítség akkor nem bizonyult döntő jelentőségűnek, szintje pedig elmaradt a GNA által remélttől.⁸⁴

2019 őszére a jelentős külső támogatás miatt megerősödtek Haftar erőinek pozíciói, amelyben komoly szerepe volt az Emírségek fokozódó közreműködésének, illetve Oroszország közbelépésének is. 2019 szeptemberére több száz fegyveres érkezett Líbiába az orosz Wagner Group jóvoltából, minden bizonnyal a Kreml utasítására.⁸⁵ A Wagner Group fegyvereseivel sikerült kiegyensúlyozni a török katonai közreműködést a GNA oldalán. Haftar erőinek így lehetősége adódott újabb területeket elfoglalni, miközben – Frederic Wehrey megállapítása szerint – a képzettebb orosz segítség megjelenése jelentős negatív hatással volt az egységkormány moráljára.⁸⁶

A tripoli egységkormány a főváros védelmének felbomlásától tartva 2019 őszén ismét Törökországhoz fordult segítségért, amelynek eredményeként november 27-én Tripoli és Ankara megállapodást írt alá egy földközi-tengeri kizárólagos gazdasági övezet kinyilvánításáról. Az alku értelmében Törökországé az övezet szénhidrogénkészleteinek kitermelési joga, amelyért cserébe Erdoğan elnök szorosabb biztonsági együttműködést,

⁸¹ Mada Masr: *The Libyan National Army's patchy walk toward Tripoli*. [online], 2019. 07. 08. Forrás: madamasr.com [2020. 12. 28.]

⁸² David D. Kirkpatrick: *The White House blessed a war in Libya, but Russia won it*. [online], 2020. 04. 14. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]

⁸³ Dan Sabbagh – Jason Burke – Bethan McKernan: *'Libya is ground zero': drones on frontline in bloody civil war*. [online], 2019. 11. 27. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 28.]

⁸⁴ Frederic Wehrey: Foreign "Boots on the Ground": The 2019 Battle for Tripoli and Beyond. *New America*, 2020. 28. In *"This War Is Out of Our Hands": The Internationalization of Libya's Post-2011 Conflicts From Proxies to Boots on the Ground*. [online], ASU Center on the Future of War, 2020. 09. 11. Forrás: jstor.org [2020. 12. 28.]

⁸⁵ Samer Al-Atrush – Stepan Kravchenko: *Putin-Linked Mercenaries Are Fighting on Libya's Front Lines*. [online], 2019. 09. 25. Forrás: Bloomberg.com [2020. 12. 28.]

⁸⁶ Wehrey (2020) i. m. Foreign "Boots on the Ground", 29.

illetve török katonai segítséget ígért a GNA számára, amint azt a parlament is jóváhagyja.⁸⁷ Ez a döntés világosan jelezte, hogy immár Törökország is központi szerepet kíván vállalni a konfliktusban. A közvetlen török katonai beavatkozás azzal a céllal indult, hogy megsegtse a kilenc hónapja a kelet-líbiai milíciák ostroma alatt álló egységkormány erőit, s ezzel Erdoğan török elnök főszerepet kapott a líbiai hatalmi játszmában. Törökország korábban katonai tanácsadókkal, fegyverszállítmányokkal és 20 drónnal támogatta Tripoli védelmét az Oroszország, Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírségek és Egyiptom támogatását élvező Haftar tábornok erőivel szemben. Most szíriai zsoldosok mozgósításával is igyekezett az erőviszonyokat a GNA felé módosítani.⁸⁸ Mindemellett török tüzérségi és felderítő eszközök, légvédelmi rendszerek és elektronikai hadviselésre alkalmas felszerelés is érkezett Líbiába, amelyek képesek voltak meghatározni a harcok további menetét, megakadályozva Haftar tábornok ambíciózus tervét. A part mentén tevékenykedő török G-osztályú légvédelmi fregattoknak köszönhetően a GNA újra ellenőrizhette a főváros feletti légteret, amelynek eredményeként a szárazföldi erők is műveleti mozgásteret nyertek, és tüzérségi támogatásban is részesültek.⁸⁹

A líbiai konfliktus 2020-as fejleményei

Az orosz Wagner Group megjelenését követően a török katonai intervencióval a líbiai konfliktusban új erőegyensúly állt be, jelentős mértékben módosítva a nemzetközi diplomáciai helyzetet, valamint lehetővé téve Moszkva és Ankara közreműködésével a politikai megoldás tető alá hozását vagy legalábbis a rendezés érdekeik szerinti befolyásolását. Ennek köszönhetően 2020. január 12-én Vlagyimir Putyin orosz elnök Erdoğan török elnökkel egyeztetve megrendezett Moszkvában egy csúcstalálkozót, amelyen a GNA miniszterelnöke, Szarrádzs és Haftar tábornok is részt vettek, és nyolc órán keresztül tárgyaltak, majd végül szóban sikerült is megegyezniük, hogy tűzszünetet kötnek. Az írásba foglalt tűzszüneti megállapodást azonban csak Szarrádzs írta alá, Haftar pedig több időt kérve kísélt a találkozóról, majd el is hagyta Moszkvát.⁹⁰ Ezzel ismét bebizonyosodott, hogy még a legbefolyásosabb külső szereplők sem tudják irányítani a helyi líbiai aktorokat, különösen akkor nem, amikor egyszerre több külső támogató van jelen.

A moszkvai találkozót követően január 18-án Berlinben is sor került egy európai nemzetközi csúcsertekezletre, amelynek záróakkordjaként a résztvevők elfogadtak egy 55 pontos közleményt, vállalva a fegyverembargó betartását és a tűzszünet elérésére való törekvést.⁹¹ A fegyverszünetet továbbra sem sikerült elérni, Haftar tábornok elutasította a további tárgyalásokat, az Emírségektől érkező újabb fegyverszállítmányok segítségével pedig újra katonai műveletekbe kezdett. Az ezt követő hetekben Haftar erői bombázták

⁸⁷ Daren Butler – Tuvan Gumrukcu: *Turkey signs maritime boundaries deal with Libya amid exploration row*. [online], 2019. 11. 28. Forrás: reuters.com [2020. 12. 28.]

⁸⁸ Carlotta Gall: *Turkey, flexing its muscles, will send troops to Libya*. [online], 2020. 01. 02. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]

⁸⁹ Wehrey (2020) Foreign "Boots on the Ground" i. m. 31.

⁹⁰ BBC News: *Libya conflict: Haftar 'leaves' Moscow ceasefire talks without deal*. [online], 2020. 01. 14. Forrás: bbc.com [2020. 12. 28.]

⁹¹ Bundesregierung: *The Berlin Conference on Libya, Conference Conclusions*. [online], 2020. 01. 19. Forrás: bundesregierung.de [2020. 12. 28.]

Tripoli repülőterét és a város civilek lakta területeit, valamint olajkikötőket vontak bloká alá, ami az olajkitermelés jelentős mértékű csökkenését eredményezte, fokozva a líbiai lakosság szenvedését.⁹²

2020. év eleje tehát valójában a szembenálló felek erőinek átcsoportosításával és felkészülésével telt, amiben a külső támogatóik is részt vettek, a berlini nemzetközi konferencián vállaltakkal ellentétben. A külső hatalmak óvatlansága és képmutatása csak tovább nyújtotta a konfliktus rendezését, s bár az ENSZ Biztonsági Tanácsa is üdvözölte a berlini nyilatkozatban foglaltakat, semmilyen végrehajtó mechanizmus sem lett elfogadva azok implementálásához. Mindebben komoly szerepe volt annak, hogy az Egyesült Államok a háttérbe húzódott a Líbia körüli kérdések rendezésének folyamatában. Miközben Washington az Emírségekkel folytatott diplomáciai ügyeskedéseire koncentrált, addig a regionális hatalmak úgy alakították a terepen zajló eseményeket és a harcok menetét, hogy egyre nagyobb befolyásra tettek szert az ország politikájában. Az Egyesült Arab Emírségek több mint száz szállítmányt juttatott el Líbiába Haftar számára, összesen körülbelül 5000 tonna mennyiségben. A GNA erőit támogató Törökország 2000 szíriai fegyverest küldött át Líbiába, miután Ankarában úgy ítélték meg, hogy a Haftar támogatói által biztosított fegyverutánpótlás mértéke elérte azt a szintet, hogy a tripoli egységkormány bukását eredményezheti. A török támogatás ekkorra már több száz katonai tanácsadó, tüzérségi eszközök, harckocsik, tehergépjárművek, radarok, felderítő eszközök és drónok, hadihajók és helikopterek átvezénylését foglalta magában.⁹³

A harcok a líbiai hadsereg offenzívájának megindulásával újultak ki 2020 áprilisában, amelynek során a török segítségnek köszönhetően Haftar erői kiszorultak a Tripolitól nyugatra található Szabrata és Szurman városaiból. Ezeknek a stratégiai fontosságú településeknek az elfoglalásával a GNA erői előtt megnyílt az út további part menti területek, illetve a Tripolitól a tunéziai határhoz vezető autópálya ellenőrzésének visszaszerzéséhez, a nyugatra fekvő Zavara városából pedig további erőkkel kiegészülve az al-Watijja Légibázis, Haftar egyik kiemelt fontosságú támaszpontja felé.⁹⁴ Al-Watijját és Tarhúna városát viszont nem sikerült ugyanezzel a lendülettel elfoglalnia a GNA erőinek.⁹⁵

Mindeközben az Egyesült Arab Emírségek és az orosz Wagner Group rendszeresen hozott át Líbiába csádi, szudáni és szíriai harcosokat az LNA erőinek megerősítésére.⁹⁶ 2018-tól a Wagner Groupnak már körülbelül 800–1200 fegyverese vett részt aktívan a líbiai harcokban és Szíriában is toboroztak harcosokat, amelynek eredményeként megközelítőleg

⁹² Frederic Wehrey: *Libya's bloodshed will continue unless foreign powers stop backing Khalifa Haftar*. [online], 2020. 02. 02. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 28.]

⁹³ Wehrey (2020) i. m. Foreign "Boots on the Ground" 32–34.

⁹⁴ Al Jazeera: *Libya: Tripoli gov't retakes three cities from Haftar's forces*. [online], 2020. 04. 14. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 10.]

⁹⁵ Aidan Lewis: *Libyan forces loyal to Tripoli government try to build on military momentum*. [online], 2020. 04. 18. Forrás: reuters.com [2021. 03. 10.]

⁹⁶ Giorgio Cafiero: *African Mercenaries and the Chad–Sudan–Libya Triangle*. [online], 2019. 12. 30. Forrás: trtworld.com [2020. 12. 28.]; The New Arab: *Russia sends former Syria rebels to fight for Haftar against one-time comrades*. [online], 2020. 04. 13. Forrás: english.alaraby.co.uk [2020. 12. 28.]

2000 szíriai fegyverest szállítottak át Észak-Afrikába, ahogy Törökország is több ezer szíriai harcost toborzott össze az ENSZ által támogatott egységkormány megerősítésére.⁹⁷

2020 nyarán a harcok Dzsufra tartomány és Szirt városa körüli területekért zajlottak, miközben Oroszország folytatta a fegyverszállítmányokat, titokban átfestett harcigépeket vezényelt át Szíriából Kelet-Líbiába,⁹⁸ és átcsoportosította a Wagner Group erőit a Szirt városa körüli területek, fezzáni légi bázisok és fontos olajmezők között. Júniusban Abdel Fattáh esz-Szíszi egyiptomi elnök arra figyelmeztetett, hogy amennyiben a GNA erői megtámadná Szirt városát vagy Dzsufra tartomány repülőterét, az azonnali egyiptomi katonai intervenciót vonna maga után, habár az egyiptomi hadseregnek csak korlátozott lehetőségei lennének a sivatagi líbiai-egyiptomi határ megvédésére. A fenyegetést a GNA elutasította, és „hadüzenetnek” tekintette, júliusban azonban az egyiptomi parlament felhatalmazást adott a fegyveres erők bevetésére a nyugati határszakaszon, miközben a Szirt elleni offenzívát előkészítő Törökország arra szólította fel Haftar szövetségeseit, hogy azonnal hagyjanak fel a tábornok támogatásával.⁹⁹

Trump elnöksége alatt a következetlen amerikai Líbia-politika lényegében hozzájárult a fegyveres konfliktus elhúzódásához és a harcok fellángolásához. Ebben csupán 2020 nyarán mutatkozott némi változás, miután az Egyesült Államok szankciókat helyezett kilátásba Haftarral szemben a Wagner Group tulajdonosát, Jevgenyij Prigozint is érintő szankciók alkalmazásának keretében. Az USA emellett a diplomáciai fronton Németországgal, az Egyesült Királysággal és az ENSZ-szel együtt kezdeményezte egy demilitarizált zóna kialakítását Szirt körül, elősegítve a békefolyamathoz való visszatérést.¹⁰⁰

Stephanie Williams, az ENSZ-főtitkár líbiai politikai ügyeiért felelős helyettes különg megbízottja erőfeszítéseinek köszönhetően 2020 nyarán Ankara és Kairó is hozzájárult egy tűzszüneti megállapodás aláírásához és 2021-ben új választások megtartásához, amelyet 2020. augusztus 21-én jelentett be al-Szarrádsz, a GNA miniszterelnöke és a tobruki Képviselőház elnöke, Aguila Szaleh, míg Haftar tábornok elutasította azt.¹⁰¹ Szeptemberben már Törökország és Oroszország is jelezte, hogy közeledtek az álláspontjaik egy tűzszünetet illetően, október 23-án pedig végül az LNA és a GNA képviselői is állandó tűzszüneti megállapodást írtak alá. A megállapodás azonnal hatályba lépett, és minden külföldi harcost kötelezett az ország területének elhagyására, három hónapon belül. A vitatott területek ellenőrzésére egy közös rendőri erő létrehozásáról döntöttek, Tripoli és Bengázi között pedig már a megállapodás aláírásának napján felszállt az első kereskedelmi repülőjárat.¹⁰² Bár szeptember 16-án al-Szarrádsz bejelentette, hogy október végén távozni kíván a miniszterelnöki posztról, „baráti országok vezetői”, ENSZ-tisztségviselők és civil szervezetek is arra

⁹⁷ David Wainer: *Russian Mercenaries Act as 'Force Multiplier' in Libya, UN Says.* [online], 2020. 05. 05. Forrás: bloomberg.com [2020. 12. 28.]

⁹⁸ Declan Walsh – Eric Schmitt: *U.S. Accuses Russia of Sending Warplanes to Libya.* [online], 2020. 05. 26. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]

⁹⁹ Al Jazeera: *Egypt's parliament approves troop deployment to Libya.* [online], 2020. 07. 20. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 28.]

¹⁰⁰ Wehrey (2020) i. m. Foreign “Boots on the Ground”, 36–37.

¹⁰¹ Declan Walsh: *Libyan rivals call for peace talks. It may be wishful thinking.* [online], 2020. 09. 21. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]

¹⁰² Reuters: *Warring Libya rivals sign truce but tough political talks ahead.* [online], 2020. 10. 23. Forrás: reuters.com [2020. 12. 28.]

kérték, hogy a békefolyamat érdekében még ne mondjon le, ezzel is elkerülve egy esetleges politikai hatalmi vákuumot.¹⁰³ December végén a tűzszüneti megállapodás részeként sor került az első fogolycserére a líbiai harcoló felek között,¹⁰⁴ de pozitív fejleményként volt értékelhető még az is, hogy 2014 után először érkezett egyiptomi tárgyalódelegáció Tripolibá, mindössze egy nappal azt követően, hogy a török védelmi miniszter és a vezérkari főnök is Tripolibán járt.¹⁰⁵

Következtetések

Az egyik legnagyobb kihívás Líbiában, ami a politikai megoldást hátráltatja, az a szinte végtelenül fragmentálódott helyi hatalmi viszonyrendszer. Az országban gyakorlatilag nincsenek működőképes hatóságok, és mindent áthat a belső megosztottság. Egyes törzsek három részre szakadtak. Vannak, akiknek fogalmuk nincs, hogy ki vezeti a törzsüket, és olyanok is akadnak, akik azt se tudják, hogy tartoznak-e egyáltalán valamelyik törzshöz. A vezetői képviselet ennél fogva finoman szólva is bizonytalan és kiszámíthatatlan. Ennek pedig az a következménye, hogy hiába éri el egy mediátor, hogy egyes felek megállapodásra jussanak, a vezető személyében bármikor, akár napokon belül is változás állhat be, és a megállapodást újra el kell fogadtatni. Mivel nem világos, hogy „ki a főnök”, a helyzet pedig folyamatosan változik, az ENSZ-hez hasonló külső szereplők sem lehetnek biztosak abban, hogy valójában ki kit képvisel az országban.¹⁰⁶

Látva a líbiai szereplők közötti végtelen megosztottságot, nem valószínű, hogy bármelyik külső szereplő is igazi nyertesként jöhetne ki ebből a konfliktusból, már csak azért sem, mert számos további külső aktor van még jelen az országban. Törökország igyekszik jelentős gazdasági és biztonsági befolyást nyerni Tripolitániában, tartósan megvetni a lábát nyugati katonai bázisokon, szerepet vállalva a líbiai biztonsági erők kiképzésében. Ennek ellenére nem feltétlenül járna jól Ankara az ország feldarabolódásával, mivel hosszú távú érdekeihez elengedhetetlen a politikai stabilizáció és a kereskedelmi kapcsolatok zavartalanlansága. Eközben Oroszország is igyekszik nagyobb befolyást szerezni Líbia keleti és déli területein, ugyanakkor több helyi szereplővel is kapcsolatban áll, köztük a GNA képviselőivel és Kaddáfi rendszerének korábbi támogatóival. Egyiptom számára szintén fontos lenne rendezni gazdasági és politikai kapcsolatait Tripolitániával, leginkább azért, mert a nyugati régió fontos szerepet tölt be az egyiptomi migráns munkaerő áramlása szempontjából. Emellett Egyiptom nem zárkózna el a földközi-tengeri gázvitával kapcsolatos tárgyalásoktól sem, az LNA erői pedig Kairó számára Haftar nélkül is a nyugati határ védelmét szolgáló biztonsági struktúra fontos elemét képezhetnék. Ennek megfelelően nemcsak Oroszország vette fel a kapcsolatot a Kaddáfi-rendszerhez köthető szereplőkkel, hanem Egyiptom is,

¹⁰³ Al Jazeera: *Libyan PM al-Serraj takes back resignation*. [online], 2020. 10. 31. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]

¹⁰⁴ Al Jazeera: *Libya's warring sides begin prisoner exchange*. [online], 2020. 12. 26. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]

¹⁰⁵ Al Jazeera: *Egyptian delegation visits Libyan capital for talks with GNA*. [online], 2020. 12. 27. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]

¹⁰⁶ José S. Vericat – Mosadek Hobrara: *From the Ground Up: UN Support to Local Mediation in Libya*. [online], 2018. 06. 01. 18–19. Forrás: jstor.org [2020. 12. 27.]

ezzel is nyitva hagyva a lehetőséget Haftar-nélküli forgatókönyvek előtt. Haftar vereségeit látva pedig már az Egyesült Arab Emírségek sem egy lapra tesz fel minden tétet.¹⁰⁷

Miközben Líbiában folytatódik a polgárháború és továbbra is kaotikus állapotok uralkodnak, addig Európában és az Egyesült Államokban is történelmi válsággal kell szembenézni. Az Európai Unió Líbia-politikáját röviden leginkább a benuátsággal és a megosztottsággal lehetne jellemezni, ami legszembetűnőbben talán a líbiai fegyverembargó betartatásának kudarcában nyilvánult meg.¹⁰⁸ Az Egyesült Államok Líbiával kapcsolatos politikájáról szintén nem mondható el, hogy hatékony és pártatlan lett volna. A Trump-adminisztráció gyakorlatilag az Obama-kormányzathoz hasonlóan az „aktív semlegesség” politikáját követve inkább távolmaradt a konfliktustól.¹⁰⁹ Ennek egyrészt az lehetett az oka, hogy Líbia az Egyesült Államok számára túlságosan is a periférián helyezkedik el, ezért nem éri meg jelentős mértékű erőforrásokat áldozni rá, illetve a szövetségesekkel szemben beavatkozni a térségbe. Donald Trump esetében pedig még további személyes elnöki preferenciák is szerepet játszhattak a Líbiával kapcsolatos amerikai álláspont alakulásában.

A külső katonai beavatkozások ellenzői általában arra szokták felhívni a figyelmet, hogy az adott intervenció nem feltétlenül szolgálja az állami érdekeket, a beavatkozásnak esetleg nincs is egyértelmű célja, és jellemzően az is kérdéses marad, hogy mit is lehet vele valójában elérni. Az is rendszeresen felmerül, hogy a beavatkozás időbeli kiterjedése előre nem feltétlenül meghatározható, a fegyveres konfliktus várható kimenetele pedig hasonlóképpen bizonytalan. A líbiai polgárháború alakulásának történetét ismerők is jogosan maradnak szkeptikusak, még mielőtt áttörésként értékelnének egy-egy tűzszüneti megállapodásról vagy békekötésről szóló bejelentést. 2021 januárjában az ENSZ valódi áttörésről számolt be a líbiai tárgyalásokat illetően, március 10-én pedig a líbiai parlament elsöprő többségű szavazataránnyal (132 igen, 2 nem ellenében) támogatásáról biztosította az új átmeneti kormány felállítását Abdulhamid Dbeibah miniszterelnök vezetésével, aki előéletét tekintve egy 61 éves miszrátai milliárdos üzletember.¹¹⁰ A fegyverszünet tartóssága, az átmeneti kormány működőképessége, a nagyjából 20 ezer zsoldos és külföldi harcos távozása¹¹¹ és a békefolyamat hosszú távú sikeressége azonban ezúttal is kérdéses marad.

FELHASZNÁLT IRODALOM

The Economist: *A crack in the tandem?*. [online], 2011. 03. 23. Forrás: economist.com [2020. 12. 29.]

Al Arabiya: *US says it will maintain policy of 'active neutrality' on Libya*. [online], 2020. 07. 02. Forrás: English.alarabiya.net [2020. 12. 28.]

¹⁰⁷ Wehrey (2020) i. m. Foreign “Boots on the Ground” 35–36.

¹⁰⁸ Declan Walsh: *Waves of Russian and Emirati Flights Fuel Libyan War, U.N. Finds*. [online], 2020. 09. 03. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]

¹⁰⁹ Al Arabiya: *US says it will maintain policy of 'active neutrality' on Libya*. [online], 2020. 07. 02. Forrás: English.alarabiya.net [2020. 12. 28.]

¹¹⁰ Ayman Al-Warfali: *Libyan parliament backs unity government, advancing peace plan*. [online], 2021. 03. 10. Forrás: reuters.com [2021. 03. 11.]

¹¹¹ Al Jazeera: *Libya's interim PM-designate calls for departure of mercenaries*. [online], 2021. 03. 10. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]

- Al-Atrush, Samer – Jennifer Jacobs – Margaret Talev: *Trump Backed Libyan Strongman's Attack on Tripoli, U.S. Officials Say*. [online], 2019. 04. 29. Forrás: bloomberg.com [2020. 12. 23.]
- Al-Atrush, Samer – Stepan Kravchenko: *Putin-Linked Mercenaries Are Fighting on Libya's Front Lines*. [online], 2019. 09. 25. Forrás: bloomberg.com [2020. 12. 28.]
- Al Jazeera: *Confusion surrounds Libya PM's election*. [online], 2014. 05. 05. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 18.]
- Al Jazeera: *East Libya declares self-government*. [online], 2013. 11. 03. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 18.]
- Al Jazeera: *Egypt's parliament approves troop deployment to Libya*. [online], 2020. 07. 20. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 28.]
- Al Jazeera: *Egyptian delegation visits Libyan capital for talks with GNA*. [online], 2020. 12. 27. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]
- Al Jazeera: *Libya: Tripoli gov't retakes three cities from Haftar's forces*. [online], 2020. 04. 14. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 10.]
- Al Jazeera: *Libya's interim PM-designate calls for departure of mercenaries*. [online], 2021. 03. 10. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]
- Al Jazeera: *Libya's warring sides begin prisoner exchange*. [online], 2020. 12. 26. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]
- Al Jazeera: *Libyan PM al-Serraj takes back resignation*. [online], 2020. 10. 31. Forrás: aljazeera.com [2021. 03. 11.]
- Al-Warfali, Ayman: *Libya's constitution-drafting body starts work*. [online], 2014. 04. 21. Forrás: reuters.com [2020. 12. 18.]
- Al-Warfali, Ayman: *Libya's elected parliament extends mandate, complicating peace talks*. [online], 2015. 10. 05. Forrás: reuters.com [2020. 12. 20.]
- Al-Warfali, Ayman: *Libyan parliament backs unity government, advancing peace plan*. [online], 2021. 03. 10. Forrás: reuters.com [2021. 03. 11.]
- Atilgan, Canan – Veronika Ertl – Simon Engelkes: *Failing State: Libya as a Supraregional Security Threat*. [online], 2017. 01. 01. Forrás: jstor.org [2020. 12. 25.]
- Barry, Ellen: *Putin Criticizes West for Libya Incursion*. [online], 2011. 04. 26. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 23.]
- BBC News: *Libya no-fly zone is feasible, says David Cameron*. [online], 2011. 03. 14. Forrás: bbc.com [2020. 12. 29.]
- BBC News: *Libya's new rulers declare country liberated*. [online], 2011. 10. 23. Forrás: bbc.com [2020. 12. 18.]
- BBC News: *Libya election: High turnout in historic vote*. [online], 2012. 07. 07. Forrás: bbc.com [2020. 12. 20.]
- BBC News: *Libyan elections: Low turnout marks bid to end political crisis*. [online], 2014. 06. 26. Forrás: bbc.com [2020. 12. 20.]
- BBC News: *Guide to key Libyan militias*. [online], 2016. 01. 11. Forrás: bbc.com [2020. 12. 19.]
- BBC News: *Libya's Tripoli government to step down*. [online], 2016. 04. 05. Forrás: bbc.com [2020. 12. 21.]
- BBC News: *Libya conflict: Government forces 'advance' against IS-held Sirte*. [online], 2016. 06. 09. Forrás: bbc.com [2020. 12. 21.]
- BBC News: *Libya attack: French soldiers die in helicopter crash*. [online], 2016. 07. 20. Forrás: bbc.com [2020. 12. 23.]
- BBC News: *Khalifa Haftar: The Libyan general with big ambitions*. [online], 2019. 04. 08. Forrás: bbc.com [2020. 12. 29.]
- BBC News: *Libya conflict: Haftar 'leaves' Moscow ceasefire talks without deal*. [online], 2020. 01. 14. Forrás: bbc.com [2020. 12. 28.]
- Bronner, Ethan – David E. Sanger: *Arab League Endorses No-Flight Zone Over Libya*. [online], 2011. 03. 12. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 29.]
- Butler, Daren – Tuvan Gumrukcu: *Turkey signs maritime boundaries deal with Libya amid exploration row*. [online], 2019. 11. 28. Forrás: reuters.com [2020. 12. 28.]
- Cafiero, Giorgio: *African Mercenaries and the Chad-Sudan-Libya Triangle*. [online], 2019. 12. 30. Forrás: trtworld.com [2020. 12. 28.]
- Carter, Paul M.: *Understanding Russia's Interest in Conflict Zones*. [online], 2020. 07. 01. Forrás: jstor.org [2020. 12. 27.]
- Cherif, Youssef: *How far can Haftar get with his Tripoli offensive?*. [online], 2019. 04. 08. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 28.]
- Fasanotti, Federica Saini: *Russia and Libya: A brief history of an on-again-off-again friendship*. [online], 2016. 09. 01. Forrás: brookings.edu [2020. 12. 23.]

- Fasanotti, Federica Saini: *Making Libya's economy work again*. [online], 2016. 10. 07. Forrás: brookings.edu [2020. 12. 25.]
- Fornaji, Hadi: *Widespread rejection and condemnation of State Council's move against HoR*. [online], 2016. 09. 22. Forrás: libyaherald.com [2020. 12. 22.]
- Gall, Carlotta: *Turkey, flexing its muscles, will send troops to Libya*. [online], 2020. 01. 02. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]
- Gaouette, Nicole – Ryan Browne: *US says Russian troops are destabilizing Libya*. [online], 2019. 11. 26. Forrás: edition.cnn.com [2020. 12. 27.]
- Gaynor, Tim – Taha Zargoun: *Gaddafi caught like "rat" in a drain, humiliated and shot*. [online], 2011. 10. 21. Forrás: reuters.com [2020. 12. 17.]
- Gugán Dániel: Líbia – az „elfelejtett polgárháború” és annak migrációs vetülete. [online], *Nemzet és Biztonság*, 9. (2016), 5. 3–13. Forrás: nemzetesbiztonsag.hu [2020. 12. 17.]
- DW: *Gunmen kill Libya military police chief in Benghazi*. [online], 2013. 10. 18. Forrás: dw.com [2020. 12. 18.]
- DW: *Libya's Prime Minister Ali Zeidan ousted by parliament after rebel oil tanker escapes*. [online], 2014. 03. 11. Forrás: dw.com [2020. 12. 18.]
- DW: *Gunmen storm Libya's General National Congress in Tripoli*. [online], 2014. 04. 29. Forrás: dw.com [2020. 12. 18.]
- DW: *Troops loyal to rival government seize Libyan oil ports*. [online], 2016. 09. 11. Forrás: dw.com [2020. 12. 22.]
- Head, Jonathan: *Libya: Turkey's troubles with NATO and no-fly zone*. [online], 2011. 03. 25. Forrás: bbc.com [2020. 12. 29.]
- Ibrahim, Azeem: *Rise and Fall?: The Rise and Fall of ISIS in Libya*. [online], 2020. 08. 07. Forrás: jstor.org [2020. 12. 28.]
- Kaczmarek, Marcin – Wojciech Michnik – Andrew Monaghan et alii: *Russia's Emerging Global Ambitions*. [online], 2020. 07. 01. Forrás: jstor.org [2020. 12. 27.]
- Kirkpatrick, David D. – Steven Lee Myers: *Libya attack brings challenges for U.S.* [online], 2012. 09. 12. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 18.]
- Kirkpatrick, David D.: *SEAL team raids a tanker and thwarts a militia's bid to sell Libyan oil*. [online], 2014. 03. 17. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 18.]
- Kirkpatrick, David D.: *The White House blessed a war in Libya, but Russia won it*. [online], 2020. 04. 14. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]
- Kube, Courtney – Robert Windrem: *Did Obama Defeat ISIS in Libya?*. [online], 2017. 01. 28. Forrás: nbcnews.com [2020. 12. 23.]
- Laessing, Ulf– Ahmed Elumami: *Opposition to new Libyan PM may scupper oil port deal*. [online], 2014. 05. 08. Forrás: reuters.com [2020. 12. 18.]
- Lewis, Aidan: *Libyan forces loyal to Tripoli government try to build on military momentum*. [online], 2020. 04. 18. Forrás: reuters.com [2021. 03. 10.]
- Mada Masr: *The Libyan National Army's patchy walk toward Tripoli*. [online], 2019. 07. 08. Forrás: madamasr.com [2020. 12. 28.]
- Marsai Viktor: A líbiai helyzet és az európai nagystratégia hiánya. [online], *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, (2014a), 13. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2020. 12. 17.]
- Marsai Viktor: A líbiai válság elmúlt két és fél éve európai szemszögből. [online], *Nemzet és Biztonság*, 7. (2014b), 3. 82–104. Forrás: nemzetesbiztonsag.hu [2020. 12. 17.]
- Marsai Viktor: A migrációs diskurzus margójára III. – A líbiai válság az európai migráció tükrében. [online], *Nemzet és Biztonság*, 10. (2017), 1. 110–134. Forrás: nemzetesbiztonsag.hu [2020. 12. 17.]
- Mathi, Moutaz: *State Council announces HoR does not exist, says it will take over legislative powers*. [online], 2016. 09. 21. Forrás: libyaherald.com [2020. 12. 22.]
- Molnár Anna – Molnár Éva – Takács Lili et alii: A nemzetközi jelenlét Líbiában 2011-től napjainkig. *Nemzet és Biztonság*, 12. (2019), 2. 94–124. Forrás: nemzetesbiztonsag.hu [2020. 12. 17.] Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2019.2.8>
- Murray, Rebecca: *Libya: A tale of two governments*. [online], 2015. 04. 04. Forrás: aljazeera.com [2020. 12. 20.]
- Pack, Jason – Rhiannon Smith – Karim Mezran: *The origins and evolution of ISIS in Libya*. [online], 2017. 06. 01. Forrás: jstor.org [2020. 12. 28.]

- Radyuhin, Vladimir: *Russia warns the West against interference*. [online], 2011. 03. 11. Forrás: thehindu.com [2020. 12. 29.]
- Raghavan, Sudarsan: *Libya's parliament rejects U.N.-backed unity government*. [online], 2016. 08. 22. Forrás: washingtonpost.com [2020. 12. 22.]
- Ryan, Missy – Hassan Morajea: *In Libya, trying to make one government out of two*. [online], 2015. 09. 18. Forrás: washingtonpost.com [2020. 12. 20.]
- Reuters: *Turkey tells Mubarak to listen to the people*. [online], 2011. 02. 01. Forrás: reuters.com [2020. 12. 29.]
- Reuters: *Libya faces chaos as top court rejects elected assembly*. [online], 2014. 11. 06. Forrás: reuters.com [2020. 12. 20.]
- Reuters: *Warring Libya rivals sign truce but tough political talks ahead*. [online], 2020. 10. 23. Forrás: reuters.com [2020. 12. 28.]
- Sabbagh, Dan – Jason Burke – Bethan McKernan: *'Libya is ground zero': drones on frontline in bloody civil war*. [online], 2019. 11. 27. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 28.]
- Scheffer, Brigitte: *Libya's Abushagur elected as Prime Minister, beats former rebel*. [online], 2012. 09. 13. Forrás: bloomberg.com [2020. 12. 18.]
- Shennib, Ghaith: *Libya congress approves new government amid protests*. [online], 2012. 10. 01. Forrás: reuters.com [2020. 12. 18.]
- Shennib, Ghaith: *Libyan PM dismisses army officer's plot to "rescue" country*. [online], 2014. 02. 14. Forrás: in.finance.yahoo.com [2020. 12. 18.]
- Starr, Barbara – Joe Sterling – Azadeh Ansari: *U.S. Embassy in Libya evacuates personnel*. [online], 2014. 07. 27. Forrás: edition.cnn.com [2020. 12. 23.]
- Stephen, Chris: *Libyan government in disarray after parliament sacks prime minister-elect*. [online], 2012. 10. 07. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 18.]
- Stephen, Chris: *Heavy fighting breaks out in Libya as troops storm militias in Benghazi*. [online], 2014. 05. 16. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 19.]
- Stephen, Chris: *Libya unveils UN-backed government ... based in Tunisia*. [online], 2016. 01. 19. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 20.]
- Stephen, Chris: *Chief of Libya's new UN-backed government arrives in Tripoli*. [online], 2016. 03. 31. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 21.]
- Stephen, Chris: *Libya coup attempt as Tripoli militias seek to topple UN-backed government*. [online], 2016. 10. 15. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 22.]
- Taiwan News: *Libya signs revised contracts with France's Total*. [online], 2009. 02. 10. Forrás: taiwannews.com.tw [2020. 12. 29.]
- Tálas Péter – Gazdik Gyula – Türke András István et alii: A líbiai beavatkozás motivációi és nemzetközi megítélése. [online], *Nemzet és Biztonság*, 4. (2011), 3. 65–84. Forrás: nemzetesbiztonsag.hu [2020. 12. 18.]
- The New Arab: *Russia sends former Syria rebels to fight for Haftar against one-time comrades*. [online], 2020. 04. 13. Forrás: english.alaraby.co.uk [2020. 12. 28.]
- The New York Times: *Prime Minister of Libya Says He Will Resign*. [online], 2014. 04. 13. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 18.]
- Tomasevic, Goran – Yeganeh Torbati: *U.S. warplanes launch bombing campaign on Islamic State in Libya*. [online], 2016. 08. 01. Forrás: reuters.com [2020. 12. 21.]
- United Nations: Resolution 1973 (2011), Adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011. Forrás: undocs.org [2020. 12. 17.]
- Vericat, José S. – Mosadek Hobrara: *From the Ground Up: UN Support to Local Mediation in Libya*. [online], 2018. 06. 01. Forrás: jstor.org [2020. 12. 27.]
- Wainer, David: *Russian Mercenaries act as 'Force Multiplier' in Libya, UN Says*. [online], 2020. 05. 05. Forrás: bloomberg.com [2020. 12. 28.]
- Walsh, Declan – Eric Schmitt: *U.S. Accuses Russia of Sending Warplanes to Libya*. [online], 2020. 05. 26. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]
- Walsh, Declan: *Waves of Russian and Emirati Flights Fuel Libyan War, U.N. Finds*. [online], 2020. 09. 03. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]

- Walsh, Declan: *Libyan rivals call for peace talks. It may be wishful thinking.* [online], 2020. 09. 21. Forrás: nytimes.com [2020. 12. 28.]
- Watt, Nicholas: Nicolas Sarkozy calls for air strikes on Libya if Gaddafi attacks civilians, [online], 2011. 03. 11. Forrás: The Guardian [2020. 12. 29.]
- Wehrey, Frederic: *Libya's bloodshed will continue unless foreign powers stop backing Khalifa Haftar.* [online], 2020. 02. 02. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 28.]
- Wehrey, Frederic: *"This War Is Out of Our Hands": The Internationalization of Libya's Post-2011 Conflicts From Proxies to Boots on the Ground.* [online], New America, 2020. Forrás: jstor.org [2020. 12. 29.]
- Wintour, Patrick – Ewen MacAskill – Kim Willsher: *Winning over Obama was key moment in securing Libya no-fly zone.* [online], 2011. 03. 18. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 29.]
- Wintour, Patrick: *Isis loses control of Libyan city of Sirte.* [online], 2016. 12. 05. Forrás: theguardian.com [2020. 12. 21.]